

Vergaderjaar 2000–2001 Nr. 288a¹

27 159

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en enkele andere wetten in verband met de strafbaarstelling van het witwassen van opbrengsten van misdrijven

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 16 augustus 2001

Met belangstelling heb ik kennisgenomen van de vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie. Ik dank deze leden voor de steun die zij geven aan de wetgeving ter bestrijding van de georganiseerde financiële criminaliteit en het onderschrijven van de grondslag van het wetsvoorstel. Graag ga ik hieronder in op de gemaakte opmerkingen en de gestelde vragen.

De leden van de CDA-fractie vragen naar de verhouding tussen de reeds bestaande «gronddelicten» en de voorgestelde strafbaarstelling van witwassen, vooral in verband met de vraag naar de meest effectieve wijze van optreden tegen aantasting van de integriteit van het financiële en economisch verkeer en de aanpak van georganiseerde criminaliteit. In confesso is dat de opsporing en vervolging van strafbare feiten die gepleegd worden in het kader van het financieel en economisch verkeer specifieke en nieuwe problemen meebrengen. Ik zie in deze afzonderlijke strafbaarstelling geen erkenning van het onvermogen van de overheid om verdachten van zogenaamde gronddelicten op te sporen. Beoogd is een vergroting van het instrumentarium met behulp waarvan tegen witwassen kan worden opgetreden. Naast de reeds bestaande «klassieke» delicten als heling en valsheid in geschrift die al konden worden benut voor een aanpak van een deel van de door de witwasbepalingen bestreken gedragingen, is er plaats voor een zelfstandige strafbaarstelling van witwassen. Voordeel van deze strafbaarstelling is dat zij nieuwe aanknopingspunten verschaft voor het instellen van een opsporingsonderzoek, zonder dat daarvan kan worden gezegd dat zij een accessoir karakter heeft. De witwasgedragingen kunnen immers door andere personen worden gepleegd dan door degene die zich bezighoudt met de veelal in georganiseerd verband gepleegde gronddelicten, die een veel groter scala aan strafbare feiten omvatten. Dit neemt niet weg dat de aanpak van witwassen – inderdaad – een extra aangrijpingspunt voor onderzoek naar het gronddelict kan vormen. Dit kan leiden tot een effectievere aanpak van die gronddelicten. Het blootleggen van financiële verbanden en structuren kan immers het zicht op de daaraan ten grondslag liggende criminaliteit verbeteren. Het nut van de voorgestelde strafbaarstelling is dan ook tweeledig: verschaft wordt een mogelijkheid van optreden tegen witwassen met het oog op bescherming van de integriteit van het

¹ Het voorlopig verslag inzake dit wetsvoorstel is abusievelijk gedrukt onder EK nr. 228. Dit moet zijn EK nr. 288.

financiële en economisch verkeer en bovendien het verkrijgen van informatie die kan leiden tot aanpak van onder andere georganiseerde criminaliteit.

De CDA-fractieleden vragen vervolgens of een alternatieve zienswijze juist is, namelijk dat de aanpak van witwassen een ontmoediging inhoudt voor degenen die profijt trekken van de strafbare feiten die zijn begaan door de daders van de gronddelicten, om zodoende te proberen het plegen van die gronddelicten zelf te ontmoedigen. Deze leden koppelen daaraan de vraag of het in dat geval niet meer voor de hand zou hebben gelegen de betreffende bepaling onder de titel begunstiging op te nemen, in plaats van onder een afzonderlijke titel.

Zoals hiervoor is aangegeven is er een samenhang tussen het delict witwassen en de gronddelicten. Gezien deze samenhang kan de ontmoediging van degenen die profijt trekken van de strafbare feiten die zijn begaan door de daders van de gronddelicten – ofwel degenen die witwassen –, inderdaad tot een ontmoediging van het plegen van die gronddelicten leiden. Dit betekent echter niet dat desbetreffende bepaling onder de titel begunstiging moet worden opgenomen. De strafbaarstelling van witwassen is immers ook – en vooral – ingegeven door overwegingen die de bescherming van de integriteit van het financieel en economisch verkeer en de openbare orde betreffen. Daarnaast gaat het er in het onderhavige wetsvoorstel om ook diegenen strafbaar te stellen die opbrengsten uit eigen misdrijven witwassen. Ten aanzien van heling heeft de rechter uitgemaakt dat de pleger van een gronddelict zich niet ook schuldig kan maken aan heling van de uit dat gronddelict verkregen goederen, aangezien een andere opvatting zich niet verdraagt met het begunstigingskarakter van heling. Deze omstandigheden nopen er mijns inziens toe het delict witwassen in een afzonderlijke titel op te nemen.

Gezien de relatie tussen witwassen en georganiseerde criminaliteit verontrustte de leden van de CDA-fractie het in de Tweede Kamer plenair genoemde voorbeeld van de museumdirecteur die een kunstwerk ontvreemdt en dan ook witwassen te laste gelegd kan worden. De leden geven aan dat het toch niet voor de hand ligt om witwassen te laste te leggen, indien hier sprake is van een incidentele misdaad.

Zoals de leden aangeven, is er een relatie tussen witwassen en de georganiseerde criminaliteit. Deze relatie is echter niet exclusief; witwassen kan ook betrekking hebben op opbrengsten uit misdrijven die zijn gepleegd buiten georganiseerd verband. De strafwaardigheid van witwassen is in het bijzonder gelegen in de witwashandelingen zelf. Deze kenmerken zich doorgaans door hun complexiteit en door de opeenvolging en het tempo waarin zij plaatsvinden. Vooral daardoor wordt vaak het zicht op de herkomst (e.d.) van een voorwerp versluierd in de zin van witwassen. Tegen deze achtergrond heb ik tijdens het plenair debat in de Tweede Kamer vermeld dat het in de genoemde casus meer voor de hand zou liggen om verduistering ten laste te leggen en dat er meer aanleiding zou zijn om het witwasartikel te gebruiken als de conservator het kunstwerk had verkocht en het geld in een casino had witgewassen. *Ten aanzien van de wenselijkheid om een te ruime toepassing tegen te gaan met behulp van een vervolgingsrichtlijn, merk ik het volgende op.* Bij de tenlastelegging zal door het openbaar ministerie telkens worden beoordeeld aan welke delictomschrijving een bepaalde handeling het meest voldoet. Uit de toelichting en de parlementaire behandeling van de strafbaarstelling van witwassen blijkt voldoende welke handelingen met de witwasartikelen beoogd zijn strafbaar te stellen. Voor een te ruime toepassing ben ik dan ook niet bevreesd. Voorts meen ik dat we op dit punt de ervaringen in de praktijk moeten afwachten.

De leden van de CDA-fractie vroegen zich af in hoeverre er sprake is van voldoende kwantitatief inzicht in het verschijnsel witwassen. In dit verband vroegen de leden van genoemde fractie zich met name af wat de ervaringen zijn met de strafbaarstelling van witwassen in andere landen, met name lidstaten van de Europese Unie. Zijn er gegevens voorhanden over aantallen zaken die zijn vervolgd, het succes van vervolging bij de rechter, consequenties voor het vervolgens opsporen van gronddelicten en eventueel ook voor resultaten van daaruit voortvloeiende voordeelsontneming?

Cijfers over het delict witwassen in Nederland zijn niet aanwezig, aangezien witwassen thans nog een vorm is van heling. De cijfers over heling zijn niet nader uitgesplitst. Geen onderscheid wordt dus gemaakt tussen bijvoorbeeld de heling van een fiets en het witwassen van gelden. Enig inzicht in het verschijnsel wordt beter verkregen aan de hand van de hoeveelheid meldingen van verdachte transacties. In ons land steeg het aantal doorgemelde verdachte transacties van 10 803 in 1999 naar 11 023 in 2000.¹ Zoals eerder is aangegeven kunnen uit deze cijfers geen harde conclusies worden getrokken over het voorkomen van witwassen, maar zij geven wel enige indicatie daarvoor. Daartoe draagt onder andere ook bij een inventarisatie die het bureau voor politieondersteuning van de landelijk officier van justitie voor de Wet Melding Ongebruikelijke Transacties (BLOM) heeft gemaakt. Daaruit blijkt dat in ten minste 22 opsporingsonderzoeken rond de 1500 verdachte transacties in de periode 1996 tot en met 1998 een rol hebben gespeeld. Deze 22 opsporingsonderzoeken hebben geleid tot 19 strafzaken (aan één strafzaak lagen vier politieonderzoeken ten grondslag). Daarvan zijn in 10 zaken gevangenisstraffen opgelegd variërend van 0,5 tot 9 jaar, in één zaak is de verdachte veroordeeld tot dienstverlening en in een andere zaak is de verdachte vrijgesproken. In drie strafzaken heeft de rechtbank besloten tot ontneming. Het gaat daarbij om bedragen van rond de 7 miljoen, 33 miljoen en 73 miljoen gulden.² Deze strafzaken hoeven niet betrekking te hebben op (alleen) witwassen, maar kunnen bijvoorbeeld (ook) betrekking hebben op drugshandel, mensenhandel en dergelijke. Ten aanzien van het aantal verdachte transacties in andere landen meldt het Organised Crime Situation Report 1999 van Europol dat een aantal leden een stijging ziet van het aantal verdachte transacties. Gegevens over aantallen vervolgingen, succespercentages e.d. in andere landen zijn niet voorhanden.

De leden van de CDA-fractie vragen verder naar de redenen waarom toch ook schuld-witwassen is strafbaar gesteld, gelet op de complicaties die schuld-witwassen kan opleveren – met name in de bewijssfeer –, en terwijl de Europese richtlijn niet (direct) invoering van deze strafbepalingen gebiedt en het verdrag van de Raad van Europa slechts gebiedt het opzetsdelict strafbaar te stellen.

De richtlijn en het verdrag laten onverlet dat strengere bepalingen worden aangenomen om het witwassen van geld aan te pakken. Een dergelijke strengere aanpak is gerechtvaardigd omdat opzet nogal eens moeilijk is te bewijzen, terwijl er wel sprake is van aanmerkelijke onvoorzichtigheid. In dat laatste geval zal bewezen moeten worden dat de verdachte bij enig nadenken had kunnen vermoeden dat het voorwerp afkomstig was uit enig misdrijf. Dit bewijs is doorgaans eenvoudiger te leveren dan het bewijs van opzet. Overigens zijn de schuldbestanddelen, waaronder de schuldvariant, opgenomen naar aanleiding van commentaren uit de praktijk van de strafrechtspleging (politie, advocatuur, OM en rechterlijke macht) op een ontwerp van dit voorstel. Daarin was in plaats van de schuldbestanddelen opgenomen dat het moest gaan om «een voorwerp dat kennelijk – onmiddellijk of middellijk – afkomstig is uit enig misdrijf». Dat werd te onduidelijk gevonden en voor de verdachte te bezwarend, aangezien deze onvoldoende werd beschermd tegen lichtvaardige

¹ Jaarlijks verslag MOT 2001, p. 7.

² Jaarlijks verslag MOT, 2001, p. 30.

vervolging en bestraffing. Bovendien zou de rechter na een «snelle bewezenverklaring» nogal eens een AVAS (afwezigheid van alles schuld)-verweer moeten honoreren om personen die redelijkerwijs niet konden weten met crimineel goed van doen te hebben, te behoeden voor een veroordeling. Opneming van de schuldbestanddelen komt tegemoet aan deze bezwaren.

De leden van de CDA-fractie hebben behalve vragen over de grondslag van het wetsvoorstel, ook enkele vragen gesteld met betrekking tot de reikwijdte in territoriale zin en daarbij enkele casus voorgelegd. Het gaat de genoemde fractieleden daarbij om handelingen met betrekking tot voorwerpen, respectievelijk het voorhanden hebben van voorwerpen die zich kunnen afspelen buiten Nederland of effect hebben buiten Nederland. Casus 1: twee Nederlandse vennootschappen hebben bankrekeningen met op in ieder geval één rekening de opbrengsten van criminele activiteiten op een Antilliaans eiland. Vanuit Nederland wordt opdracht gegeven tot overboeking van de ene rekening naar de andere rekening. Deze casus voldoet aan de voorgestelde delictsomschrijving van artikel 420 bis, eerste lid, onderdeel b Sr. Het geld op de rekening is voorhanden en wordt overgedragen. Ervan uitgaande dat men weet dat het eigen geld van enig misdrijf afkomstig is, wordt aan alle bestanddelen voldaan. Daar vanuit Nederland de overboeking wordt gedaan, pleegt men mede in Nederland een strafbaar feit, zodat volgens artikel 2 Sr het Nederlands strafrecht van toepassing is.

Casus 2: notaris met standplaats in een land buiten Nederland of de Europese Unie maakt een onderhandse akte op betreffende een transactie die vervolgens in Nederland volledig effect sorteert, bijvoorbeeld de vestiging middels die onderhandse akte van een pandrecht op een zaak of een vorderingsrecht in Nederland ten laste van de in Nederland gevestigd of woonachtige partij en ten gunste van een in Nederland gevestigde of woonachtige partij.

Ten aanzien van deze tweede casus vragen de leden van de CDA-fractie in hoeverre de genoemde notaris naar Nederlands recht strafbaar is en of het daarbij uitmaakt of deze de Nederlandse nationaliteit heeft of niet? Voor de beantwoording hiervan ga ik ervan uit dat alle drie de partijen weten dat de onderhandse akte bedoeld is om de werkelijke herkomst van crimineel geld te versluieren. In dat geval is de notaris behulpzaam bij het creëren van een valse herkomst van het geld. Volgens artikel 2 van het Wetboek van Strafrecht heeft Nederland rechtsmacht over het handelen van de notaris als het delict in Nederland is gepleegd. Volgens de leer van het instrument is de plaats van delict de plaats waar het gebruikte instrument zijn uitwerking heeft. In casu heeft de onderhandse akte werking in Nederland en kan gesteld worden dat het delict in Nederland heeft plaatsgevonden. In dat geval is de notaris vervolgbaar. Indien de notaris Nederlander is en in het buitenland verblijft, is hij tevens vervolgbaar op grond van artikel 5, eerste lid, sub 2, Sr als het delict in het land van standplaats strafbaar is gesteld.

Een derde casus die de leden van de CDA-fractie voorleggen betreft een Nederlandse bank met een vestiging in Marokko. Het kan daarbij zowel gaan om een Nederlandse holdingvennootschap die volledig aandeelhoudster is van een Marokkaanse vennootschap die de bank exploiteert; het kan ook gaan om een Amerikaanse holding met dochtervennootschappen in Nederland en Marokko. In Nederland beschikt een BV over een bankrekening bij de Nederlandse vestiging waarop er vanuit Nederland legale betalingen worden gedaan en ook legale inkomsten worden ontvangen. De Nederlandse vennootschap stuurt echter naar Marokko ten name van een natuurlijk persoon of een vennootschap een rekening voor verleende diensten die niet werkelijk zijn verricht en krijgt daarvoor betaald uit die Marokkaanse vestiging van de bank met mid-

delen die op die Marokkaanse bankrekening zijn gestort en die uit criminele activiteiten zijn verkregen.

De leden van de CDA-fractie vragen hoe het in die situatie zit met de verantwoordelijkheid van de Nederlandse holding voor de zorgvuldigheid van de werkwijze van de vestiging in Marokko en met de verantwoordelijkheid van een eventuele Amerikaanse holding voor de werkwijze in Nederland en Marokko. Zij vragen of het daarbij van betekenis zou kunnen zijn of bijvoorbeeld een bank in Marokko opvallend veel filialen heeft waar weinig anders lijkt te gebeuren dan het aanhouden door klanten van tegoeden en het overmaken van gelden daaruit naar landen van de Europese Unie.

Casus 3 heeft niet zo zeer betrekking op het voorliggende wetsvoorstel, als wel op het toezicht door de centrale toezichthoudende autoriteit, De Nederlandsche Bank NV. Op grond van de Wet Toezicht Kredietwezen oefent DNB toezicht uit op in Nederland gevestigde kredietinstellingen en op de bijkantoren in Nederland van in een staat, die niet een lidstaat is, gevestigde kredietinstellingen.¹ Het is een in Nederland gevestigde kredietinstelling niet toegestaan om zonder instemming van DNB een bijkantoor te vestigen in een staat, die niet een lidstaat is.² Volgens bovenstaande staan zowel de Amerikaanse dochter in Nederland als de Nederlandse dochter in Marokko onder enige vorm van toezicht van DNB en zij zullen op grond van de Nederlandse wetgeving hun werkwijze aan DNB moeten verantwoorden.

Een Nederlandse bank in Marokko die voornamelijk klanten heeft die geld overmaken naar Nederland of andere EU lidstaten is niet per definitie vreemd. Het is vrij gebruikelijk dat een buitenlandse bank vooral geldverkeer verzorgt tussen het land van vestiging en het thuisland. Hetzelfde geldt voor Turkse en Marokkaanse banken in Nederland die voornamelijk geld overmaken naar respectievelijk Turkije en Marokko.

Voorts vragen de leden van de CDA-fractie of de bancaire wetgeving voldoende mogelijkheden kent voor politie en justitie, respectievelijk de Centrale Bank-autoriteiten om inzicht te krijgen in gegevens van bancaire activiteiten buiten de lidstaten van de Europese Unie. De bancaire wetgeving kent geen mogelijkheden voor politie en justitie om gegevens van bancaire activiteiten van buiten de EU te krijgen. Hiervoor is het stelsel van wederzijdse rechtshulp in strafzaken bedoeld, hetgeen grotendeels is geregeld in verdragen, zoals in artikel 18 van het VN-Verdrag inzake internationaal georganiseerde criminaliteit en artikel 7 van het VN-Drugsverdrag. In beide bepalingen is opgenomen dat niet van wederzijdse rechtshulp mag worden afgezien op grond van het bankgeheim. Ook de centrale bankautoriteiten kunnen samenwerken en inlichtingen uitwisselen.³ Daarbij dient de bevoegdheid tot het vragen van inlichtingen te worden uitgeoefend op grond van verdragsbepalingen die strekken tot uitwisseling van gegevens of inlichtingen.

In samenhang met de kwalificatie van witwassen als een zelfstandige categorie naast begunstiging vragen de leden van de CDA-fractie waarom geen hogere straf is gesteld op de strafbare feiten van schuld-witwassen en opzet-witwassen. De leden merken in dit verband op dat het belang om de integriteit van de financiële sector en aanpalende vrije beroepen in de samenleving te beschermen van zodanige betekenis is, dat daarin ook een rechtvaardiging kan worden gezien voor een onderscheid tussen witwassen en heling in termen van strafmaxima.

Voor de bepaling van de hoogte van strafmaxima is het van belang te onderkennen dat die hoogte in verband staat met de bestanddelen van de delictomschrijving. Naarmate de bestanddelen een laakbaarder gedrag omschrijven zal het strafmaximum hoger zijn. De bestanddelen van de voorgestelde witwasbepaling kennen een sterke verwantschap met die van de helingbepaling, in het bijzonder wat betreft de onderdelen a van de

¹ Artikel 2 Wet Toezicht Kredietwezen.

² Artikel 16a Wet Toezicht Kredietwezen.

³ Artikelen 65 en 66 Wet Toezicht Kredietwezen.

artikelen 416 en 417bis en de onderdelen b van de voorgestelde artikelen 420bis en 420quater. Afstemming van de strafmaxima is daarom nodig. Daarnaast is van belang dat genoemde verwantschap bestaat, mede vanwege het feit dat de helingbepalingen in 1992 zijn herzien met het oog op een betere aanpak van het witwassen. Het daarop gestelde strafmaximum van vier jaar gevangenisstraf is vooralsnog adequaat geacht. Het komt mij voor dat een aanpassing van dat strafmaximum bij gelegenheid van dit wetsvoorstel, dat is ingegeven door andere motieven dan een veranderd inzicht in de laakbaarheid van de gedraging, bevreemding zou wekken. Voorts wijs ik nog op enkele factoren die voor de hoogte van het strafmaximum een rol hebben gespeeld en die ook in de memorie van toelichting zijn vermeld. Het gaat daarbij om het faciliterende karakter van witwassen ten opzichte van het – soms met een hoger strafmaximum bedreigde – gronddelict, de redelijke verhouding van de gekozen strafposities tot die in de ons omringende landen en de redelijke verhouding van het strafmaximum tot andere vermogensdelicten zoals diefstal en verduistering.

Op pagina 17 van de memorie van toelichting is vermeld, dat ook voor gelijke strafmaxima als bij de helingbepalingen is gekozen om duidelijkheid te scheppen over de verhouding tussen heling en witwassen. Bij verschillende strafmaxima zou het OM immers voor de vraag kunnen komen te staan om het zwaardere witwasdelict telaste te leggen, waar ook de helingbepaling van toepassing zou zijn. De rechter zou mogelijk bepalen dat in zo'n geval slechts de voor de verdachte gunstigere helingbepaling toegepast zou kunnen worden. De rechter zou dat kunnen doen, indien deze van oordeel zou zijn dat de helingbepaling een (– gelet op het strafmaximum: geprivilegieerde –) specialis is ten opzichte van de witwasbepaling. Indien de witwasbepaling niet ook telaste zou zijn gelegd, zou vervolgens ontslag van rechtsvervolging moeten volgen. Zou zowel het witwas- als het helingdelict zijn telaste gelegd in bijvoorbeeld een alternatieve telastelegging, dan zou alleen heling kunnen worden bewezen verklaard. Hiermee is tevens de vraag van de leden van de CDA-fractie beantwoord om nog eens uiteen te zetten waarom de regering denkt, dat de rechter mogelijk er problemen mee zou hebben, indien het Openbaar Ministerie een zwaardere witwasbepaling ten laste zou leggen, zoals vermeld op pagina 17 van de memorie van toelichting (juncto pagina 5 memorie van toelichting).

Ten aanzien van het bewijsaspect van witwassen achten de leden van de fractie van de CDA de memorie van toelichting tamelijk helder, op één punt na. Aan het slot (pagina 10) wordt genoemd bij wijze van voorbeeld als omstandigheid die dragend kan zijn voor de overtuiging van de rechter, dat de verdachte het delict van witwassen heeft begaan, de vaststelling dat de betrokken verdachte in de ten laste gelegde periode nauwe contacten onderhield met personen die van drugshandel worden verdacht. Volgens de CDA-leden lijkt dit geen gelukkig voorbeeld, zeker indien die andere verdachte personen niet vervolgd zouden zijn of worden, respectievelijk van het hen ten laste gelegde vrijgesproken zouden zijn of worden. De leden van de fractie van de CDA vragen waarom het enkel van drugshandel verdacht zijn van personen waarmee een verdachte contacten onderhield, dragend zou kunnen zijn voor het overtuigen van de rechter dat de verdachte het strafbare feit van witwassen heeft begaan.

Vooropgesteld zij dat in de memorie van toelichting op pagina 10 niet wordt gezegd dat het enkel van drugshandel verdacht zijn van personen waarmee een verdachte contacten onderhield, dragend kan zijn voor de overtuiging van de rechter dat de verdachte het strafbare feit heeft begaan. In de memorie van toelichting worden een drietal typologieën beschreven. Indien zich een concreet geval voordoet dat de kenmerken vertoont van zo'n typologie, kan daaraan een vermoeden van witwassen

worden ontleend. Vervolgens zal dit vermoeden moeten worden bevestigd door andere bijkomende omstandigheden. Een voorbeeld van zulke omstandigheden kan de vaststelling zijn dat de van witwassen verdachte persoon in de telaste gelegde periode nauwe contacten onderhield met personen die van drugshandel worden verdacht. Daarnaast dient er ander bewijsmateriaal te zijn, zoals bijvoorbeeld betreffende de aanwezigheid van voorwerpen of geld, betrokkenheid bij transacties, de gehanteerde methode e.d. Het voorbeeld is relevant, aangezien uit de rechtspraak blijkt dat bedoelde omstandigheid bewijswaarde heeft.¹

Voorts vragen de leden van de fractie van de CDA of er met witwassen vergelijkbare strafbare feiten bestaan waarin zich na het begin van de vervolging een omkering in belang optreedt bij zowel politie en justitie als de verdachte en zo ja, hoe dit uitpakt in het beleid van politie en Openbaar Ministerie en in de rechtspraak. De CDA-fractieleden wijzen daarbij ten aanzien van het witwassen erop dat zodra politie en justitie eenmaal greep hebben gekregen op de witwasoperatie, met name de verdachte er belang bij heeft om aannemelijk te maken, dat er helemaal niets te verhullen of verbergen viel, dan wel dat alles volstrekt doorzichtig was, terwijl het Openbaar Ministerie zal willen aantonen dat er wel degelijk sprake was van verbergen en verhullen.

Als ik de vraag van deze leden goed begrijp, doelen zij op de situatie dat de verdachte ter terechtzitting het verweer voert dat een door hem toegepaste constructie een volstrekt legale reden had en niets van de werkelijke aard (etc.) van het voorwerp verhulde of verborg. Indien niet kan worden bewezen dat sprake is geweest van verbergen of verhullen van de illegale herkomst, dient uiteraard vrijspraak te volgen. Een gebrek aan bewijs ter zake van de bestanddelen verbergen of verhullen kan evenwel niet worden veroorzaakt door de omstandigheid dat het OM tot vervolging is overgegaan en aldus heeft aangetoond dat het op de hoogte is geraakt van het (vermoedelijke) verbergen of verhullen. Of deze bestanddelen zijn vervuld dient te worden beoordeeld naar het moment van plegen van het vermoedelijke strafbaar feit en is niet afhankelijk van hetgeen daarna is voorgevallen en door de verdachte daarover is verklaard. Hierbij komt dat bij verhullen of verbergen geen sprake behoeft te zijn van een volstrekt onzichtbaar maken. Als dat zo zou zijn, zou het immers zelden tot een strafvervolging komen.

Naar aanleiding van de vraag van deze leden of het wenselijk of nodig is, dat bij het opsporen van witwassen ook gebruik wordt gemaakt van undercoveragenten en/of een middel van gecontroleerde «doorlating», merk ik het volgende op. Bij de bestrijding van zware en georganiseerde criminaliteit bestaat de mogelijkheid gebruik te maken van bijzondere opsporingsbevoegdheden zoals door de fractieleden genoemd (art. 126o Sv e.v.). Voorzover een witwasonderzoek aan de criteria voldoet, zal binnen de in de wet neergelegde grenzen, indien nodig, van die bevoegdheden kunnen worden gebruik gemaakt.

Bij de teksten van de wetbepalingen zelf hadden de leden van de CDA-fractie nog de volgende vragen.

Ten aanzien van pagina 14 van de memorie van toelichting merken de leden op dat daar wordt gewezen op één van de gedragingen genoemd in het eerste lid, onderdeel b, van de artikelen 420bis en 420quater en dat daarbij wordt verwezen naar het vervolg van de memorie, doch dat daar geen voorbeeld staat van een enkele handeling, die onder omstandigheden een verbergen of verhullen zou kunnen opleveren.

Genoemde verwijzing in de memorie van toelichting heeft niet beoogd te wijzen naar voorbeelden van enkele handelingen, die onder omstandigheden een verbergen of verhullen zou kunnen opleveren. De verwijzing heeft daarentegen betrekking op één van de gedragingen genoemd in het

¹ Hof 's-Gravenhage, 28-4-1999, rolnr. 2200084198 en Hof Amsterdam, 25-6-1999, rolnr. 23-002982-98.

eerste lid, onderdeel b, van de artikelen 420bis en 420quater. Deze gedragingen zijn terug te vinden op pagina 15 van de memorie van toelichting, onder de paragraaf «Verwerven, voorhanden hebben, overdragen, omzetten of gebruik maken (eerste lid, onderdeel b)». Bij deze gedragingen zijn ook voorbeelden gegeven van handelingen die daaronder kunnen vallen, zoals het kopen van luxegoederen, ruil, vervanging en investering.

Naar aanleiding van de passage op bladzijde 15 van de memorie van toelichting met betrekking tot het begrip «gebruikmaken» en de daar genoemde voorbeelden, vragen de leden van de CDA-fractie wie in deze voorbeelden de verdachte is van witwassen: verkoper, koper of verkrijger van de auto?

In het voorbeeld van de koop van dure auto's bij een normaal, bonafide bedrijf, met crimineel geld, wordt de koper aangemerkt als verdachte van witwassen door van het voorwerp – het criminele geld – gebruik te maken. Indien ook de verkoper weet of redelijkerwijs moeten vermoeden dat het geld van misdrijf afkomstig is, zal ook hij als verdachte van witwassen kunnen worden aangemerkt. Anders dan de koper zal hij dan geen verdachte zijn vanwege het gebruik maken van het voorwerp, maar vanwege het verwerven van het voorwerp (het geld).

In het voorbeeld van het gebruik van met crimineel geld gefinancierd onroerend goed voor een (schijn)onderneming, is het degene die het onroerend goed gebruikt, degene die kan worden aangemerkt als verdachte van witwassen.

Voorts vragen de leden van de CDA-fractie of de vestiging van een pandrecht voor een bancair krediet op bijzondere objecten (bijvoorbeeld kunstvoorwerpen of dure auto's) ook medewerking aan witwassen in de zin van «gebruikmaken» oplevert.

Als de bank een krediet verstrekt (in Nederland), zal de bank daarvoor een zekerheid willen. Als zekerheid voor het krediet kan een pandrecht worden verkregen op kunstvoorwerpen of dure auto's van de kredietnemer. Indien de kredietnemer deze voorwerpen heeft verkregen met crimineel geld, wordt gebruik gemaakt van voorwerpen die middellijk afkomstig zijn uit enig misdrijf. Overigens is denkbaar dat er tevens sprake is van «omzetten» van de auto in een geldkrediet (met een daaraan gekoppeld een pandrecht). De pandgever maakt zich derhalve schuldig aan witwassen. Of de bank meewerkt aan witwassen – in de zin van gebruik maken – is afhankelijk van de wetenschap over de herkomst van het te verpanden voorwerp.

Deze leden vragen verder naar de verplichting van het OM om in de tenlastelegging een specificatie te geven van het delict waaruit bijvoorbeeld gelden afkomstig zijn, indien geldmiddelen zijn vermengd met middelen uit legale activiteiten.

Het OM hoeft niet in de tenlastelegging te specificeren uit welk misdrijf voorwerpen afkomstig zijn, maar zal daarvoor wel bewijsmateriaal moeten aandragen. Uit de bewijsmiddelen zal moeten blijken dat het geld – deels – uit enig misdrijf afkomstig is. Dat geldt ook voor het hier voorgelegde geval. Dit neemt niet weg dat het rond krijgen van het bewijs lastiger zal worden, naarmate het illegale deel van de geldmiddelen geringer is ten opzichte van het legale deel.

Ten aanzien van de vraag van de CDA-fractieleden naar de precieze betekenis van artikel 420quater, voor zover het betreft de bestanddelen verhullen of verbergen, in relatie tot – in het bijzonder het wetenschapsvereiste van – artikel 420bis, merk ik het volgende op. Voor een juist begrip van de onderlinge verhouding moet een onderscheid worden gemaakt tussen de subjectieve en de objectieve bestanddelen van de delictsomschrijvingen. De schuldgradatie waarin artikel 420bis en 420quater, respectievelijk de opzet- en schuldvariant, van elkaar verschillen betreft de subjectieve bestanddelen en heeft alleen betrekking op de herkomst van het voorwerp en niet tevens op de bestanddelen

verhullen en verbergen. De betekenis van de bestanddelen verbergen en verhullen – de objectieve bestanddelen van de delictomschrijving – is in beide artikelen dezelfde. In beide artikelen impliceren zij een bepaalde doelgerichtheid die slaat op de objectieve strekking van het handelen (het verbergen of verhullen) en niet op de (subjectieve) geestesgesteldheid van de dader. Er is dus geen oogmerk vereist ten aanzien van deze handelingen.

Voorts vragen de leden van de CDA-fractie waarom de reikwijdte van de strafbaarstelling van het voorhanden hebben van een voorwerp in de artikelen 420bis, eerste lid, onderdeel b en 420quater, eerste lid, onderdeel b, niet is beperkt zoals in de artikelen 416, eerste lid, onderdeel a, en 417bis, eerste lid, onderdeel a (de helingbepalingen). Daarin is het voorhanden hebben van een goed slechts strafbaar gesteld, voor zover ten tijde van het voorhanden krijgen ervan wetenschap bestond dat het door misdrijf was verkregen. In de voorgestelde witwasbepalingen is deze beperking niet opgenomen. In verband hiermee vragen zij voorts of het niet beter was geweest om met betrekking tot het voorhanden hebben een vergelijkbare regeling op te nemen als in artikel 416 lid 1 sub b. en 417bis lid 1 sub b Sr door een doleus of culpoos voorhanden hebben uit winstbejag strafbaar te stellen?

Het verschil in de delictomschrijvingen van heling en witwassen op dit punt houdt verband met het verschil in de aard van de handelingen die met witwassen en heling gepaard gaan, met het verschil in het te beschermen rechtsbelang en de verschillende doelstellingen van de betreffende strafbepalingen. De gedragingen waar het bij witwassen om gaat, zijn andersoortig dan bij heling. Witwassen kenmerkt zich, anders dan heling, door het verbergen of verhullen van de illegale herkomst van voorwerpen, doorgaans door een opeenvolging of complex van gedragingen waarbij meer personen zijn betrokken. Afzonderlijke gedragingen, zoals bijvoorbeeld het voorhanden hebben, maken daarvan deel uit. Doel van de strafbaarstelling van witwassen is om de verschillende witwas-handelingen te kunnen aanpakken om zodoende het belang van de integriteit van het financieel economisch verkeer te waarborgen, niet zozeer om de profijttrekking van de witwasser aan te pakken. Genoemde doelstelling zou kunnen worden gefrustreerd door overneming van de beperkingen die zijn opgenomen in de helingbepalingen ten aanzien van het voorhanden hebben. Het volgende voorbeeld illustreert dit. De bezitter van een luxe plezierjacht verkoopt dit aan een crimineel, zij het dat hij – de bezitter – de feitelijke beschikkingsmacht behoudt. In een dergelijk geval heeft de bezitter het voorwerp niet verkregen, want hij had het al voorhanden. Bezien vanuit de doelstelling van de strafbaarstelling van witwassen zou het ongewenst zijn een dergelijk voorhanden hebben niet te kunnen aanpakken. Met het oog daarop is er evenmin voor gekozen het bestanddeel «uit winstbejag» op te nemen; in voornoemd voorbeeld kan moeilijk worden gezegd dat bezitter van het plezierjacht het – na de verkoop – uit winstbejag voorhanden heeft.

Ten aanzien van het begrip voorwerp vragen de leden van de CDA-fractie of de minister zou kunnen bevestigen, dat daaronder in feite moet worden verstaan een goed in de zin van artikel 3:1 BW.

Ik kan dit inderdaad bevestigen. Het begrip voorwerp in de witwasbepalingen is ontleend aan artikel 36e Sr. De definiëring van het begrip voorwerp in art. 36e, vijfde lid, Sr beoogt op haar beurt aan te sluiten bij artikel 3:1 BW. De definiëring van de begrippen voorwerp en goed is om die reden vrijwel gelijklopend.

Tot slot vragen de leden van de CDA-fractie wat de achterliggende bedenking is bij een – overigens girale – betaling van een buitengewoon hoog honorarium aan een advocaat die er kennelijk in slaagt om een

crimineel de overtuiging te bezorgen, dat alleen deze advocaat hem effectief strafrechtelijk terzijde kan staan en die advocaat gewoon is om een aanzienlijk meer dan gemiddeld honorarium te verlangen.

De declaratie die ten grondslag ligt aan het honorarium moet ingevolge artikel 6, tweede lid, van de richtlijnen ter voorkoming van betrokkenheid van de advocaat bij criminele handelingen redelijk zijn. De gedachte achter deze bepaling is niet gelegen in het ontmoedigen van de cliënt van de advocaat om nieuwe strafbare feiten te plegen, zoals genoemde fractieleden als mogelijkheid opperen. De bepaling dient de advocaat als richtsnoer bij het integer omgaan met te ontvangen honoraria. Het ontvangen daarvan is een volstrekt legitieme activiteit, maar kan – indien de honoraria van misdrijf afkomstig zijn – een strafbaar feit opleveren ingeval de advocaat bepaalde wetenschap van die herkomst heeft. Hier doet zich een spanningsveld voor tussen het recht van eenieder op rechtsbijstand door een advocaat en de strafrechtelijke verbodsnorm. Het risico dat de advocaat een bepaalde wetenschap heeft van de criminele herkomst van zijn honorarium, wordt teruggebracht door zich te houden aan de integriteitsnorm. Indien hij dat niet doet, is dat in beginsel onoorbaar. Het OM ontleent aan deze integriteitsnorm een factor die het kan meewegen in zijn beoordeling omtrent een mogelijke vervolging wegens witwassen. Voor een succesvolle vervolging zullen vervolgens meer relevante feiten en omstandigheden aanwezig moeten zijn. Tot slot wil ik er op wijzen dat de genoemde richtlijnen ter voorkoming van betrokkenheid van de advocaat bij criminele handelingen, in het bijzonder ter zake van de betaling van de advocaat, momenteel worden geëvalueerd. Daartoe is een werkgroep ingesteld die adviezen zal uitbrengen waarover de Tweede Kamer zal worden ingelicht.

De Minister van Justitie,
A. H. Korthals